

Teksts — Ieva Alberte

Foto — Reinis Inkēns un no privātā arhīva

Ar citu skaļumu

Prezidentam Egilam Levitam (64) patīk kājām staigāt pa Latviju. Šogad iecerētajā lokā pa Latgali viņam pievienosies drošībnieki, un tas prezidentam īsti netīk. Kāds cilvēks ir jaunais prezidents?

PIE KAFIJAS viņš pielej labi daudz piena. «Es dzeru kā Francijā – pusi kafijas, pusi piena. Un kafiju dzeru daudz. Bez cukura,» saka Egils Levits, kad tiekamies Prezidenta pilī pirms viņa inaugurācijas amatā. Jaunievelētajam prezidentam tobrīd ir atlicināts mazs kabinets: rakstāmgalds ar trauciņu, kurā mirdz zeltīti spožas saspauces, divi krēsli un sofa. Vienu no krēsliem prezidents ierosina «pārvērst» par kafijas galdu, kad durvīs parādās dāma ar tasēm. Mēs sarunājamies brīvi un draudzīgi, un ir viegli uzdot jebkādu jautājumu. Prezidents ir atvērts, jokojas, taču tuvu klāt savai dzīvei netais. Piemēram, vaicāts, kā iepazīnās ar sievu, viņš saka: «Līgo vakarā Annabergā Vācijā, Baltijas studentu mitnē.» Saņēmis manu norādi, ka atbildēja, kur un kad, nevis kā, Levits nosmejas un piebilst: «Rakstiet: bija dzirkstele.»

Pirms tikšanās esmu aprunājies ar Levitam tuviem cilvēkiem, un visi teikuši vienu: Egils nepazīst stresu. Savaldīgs, pacietīgs. «Tas laikam nav labi, jo stresam fizioloģiski ir jēga. Tas var nostrādāt kā brīdinājums vai uzmundrinājums. Stresu es pazīstu, taču neizjūtu tik spēcīgi kā citi,»

Vaicāts, kā iepazīnās ar sievu, viņš saka: «Rakstiet: bija dzirkstele»

saka Levits. Zvēresta nodošanas dienā ar to viņš tika galā lieliski – kad vārdu «pienākumus izpildīšu pēc labākās apziņas» vietā pateica «labākās sirdsapziņas», viņš pasmejās un izpildīja Saeimas spikeri lūgumu atkārtot zvērestu otrreiz. Arī pirms uzstāšanās reizēm viņam neesot stresa. Tas var piemēklēt drīzāk kādā negaidītā mirklī, piemēram, nesen kādā lidojumā ar pamatīgu turbulenci vai pērn Luksemburgā, stūrējot kādu antīku 1939. gada automašīnu. Bremzēšanas distance bijusi tik gara, ka paspējis satraukties. Izbrauciens ar irēto auto bijis sievas dāvana dzimšanas dienā.

BADĪJIES AR KAZLĒNU

Levits dzimis Rīgā padomju disidenta, ebreja Jonasa Levita un tukumnieces Ingeborgas ģimenē. Māte savulaik studējusi Latvijas Mākslas akadēmijā un rakstījusi dzeju, bet viņas tēvs bijis aktīvs 1905. gada revolūcijas dalībnieks. Tukumā izveidojis spēcīgu saimniecību, nodibinājis ģimeni. Kopā ar sievu 1949. gada 25. martā izsūtīts uz Sibīriju.

«Kādas es bērnībā darīju blēņas? Jāpādomā,» smaida Levits un pēc brīža izstāsta, ka reiz izlēmis badīties ar kazlēnu. Neatceras, kāpēc tāda doma radusies, taču pa pieri dabūjis pamatīgi.

Līdz 1972. gadam Levits mācījās Rīgas 2. vidusskolā, klasē ar ķīmijas novirzienu. Absolvējot skolu, vienīgajam kaklasaites vietā bija prievīte. Klasesbiedrene Ināra Kalniņa, mediķe un docente, stāsta: «Egils bija gudrs puisis, bet necentās to izrādīt. Regulāri stāstīja, kas notiek pasaulē, viņam bija plašāks redzeslauks nekā citiem.»

Kad klasē vajadzēja runasvīru, tika izvēlēts Egils. Pieņemt otra viedokli, lai arī tam nepiekrīt, viņš spēja jau toreiz. «Un, lai cik aizņemts darbos vai tālu prom, vienmēr atradis laiku klases un skolas salidojumiem,» saka Ināra.

Rīgas 2. vidusskolas 2. klase

Pēc vidusskolas Levitu ģimene emigrēja uz Vāciju, apmetās pie Ingeborgas radiem. Absolvējis Minsteres Latviešu ģimnāziju, Levits studēja Hamburgas Universitātes Tiesību fakultātē un Filozofijas un sabiedrisko zinātņu fakultātes Politikas zinātnes nodaļā. Kopš Minsteres laikiem ar Levitu draugos ir Rolands Lappuķe, kurš bijis Latvijas vēstnieks vairākās valstīs. «Egilu pirmoreiz ieraudzīju krietni pēc pusnakts Eiropas latviešu dziesmusvētkos. Visi klāsē uz matračiem jau gatavojās iet gulēt, bet tad ierados es ar ģitāru un sāku dziedāt tautsdziesmu. Egilu nevarēja nepamanīt matu dēļ,» smaida Lappuķe. Dziesmusvētkos Levits piedalījies kā dejotājs. «Jā, es neesmu dziedātājs. Meita dejo, dēls dzied – kādam jau ir jābūt skatītājam,» tā par sevi tagad saka Levits, kuru ārkārtīgi fascinē Dziesmusvētki. Prezidenta visvairāk iecienīto tautsdziesmu zina premjers Krišjānis Kariņš, kuram Minsteres ģimnāzijā Levits bija vēstures skolotājs. «Div' dūjiņas gaisā skrēja. To viņš labprāt dzied līdzī un izskaidro vēsturisko pamatu.»

Lappuķe stāsta, ka ar aizrautību klausījies Levita lekcijas par Centrālāziju un

Egils ar mazo brālīti

Padomju Savienību Eiropas Latviešu jaunatnes apvienības kongresos. Un ar ne mazāku aizrautību vakaros spēlējuši zolīti. «Mēs tikāmies reizi gadā, kongresos. Egilā

bija izteikta piederības apziņa Latvijai, viņš meklēja latviešus. Viss, ko darīja neatkarības gados valsts pārmaiņās, ir viņa mīlestības apliecinājums savai valstij. Egils ir dāns un labestīgs cilvēks.»

Lappuķes un Leviti ir ģimenes draugi jau gadus trīsdesmit, jo bērni ir līdzīgā vecumā. Tuvās attiecībās ir abu sievas. «Andra ir dabisks un pretimnākošs cilvēks. Žēl, ka vairs nebūs tādu vakariņu kā agrāk, tagad apsardze vēros,» smejas Lappuķe. Ar Levitu allaž esot interesanti, jo var runāt gan par mākslīgo intelektu, gan jaunāko zinātnē. Viņš katru gadu izlasot grāmatu, kas ieguvusi Nobela prēmiju literatūrā. «Egils nekad neizsmies cilvēkus. Neaprunās. Nekad.»

Ir viens jautājums, kas Levitam galvā ir vienmēr: ko varētu darīt Latvijas labā? Viņš pats bieži pieteicies palīdzēt Latvijas tiesību sistēmas izstrādē. Piemēram, pirms šiem gadiem izveidoja Latvijas Satversmes preambulu, uzsverot, ka Latvija ir mērķtiecīgi radīta valsts un tās pienākums ir nodrošināt latviešu nācijas, kultūras un valodas pastāvēšanu cauri gadsimtiem. Pie tās izveides strādāja arī politiķe un juriste Ilma

Ar māti un brāli studiju gados

Čepāne, kura apbrīno Levita pārliecību par nospraustā mērķa sasniegāmību, uzņēmību un darba spējas. Trīsdesmit gadu sastrādāšanās laikā viņa nekad neesot redzējusi Levitu nervozu pat ļoti sarežģītās situācijās. «Lai arī prezidents draugu un paziņu lokā mēdz jokot, ka nekas nav briesmīgāks kā ar iniciatīvu apveltīti muļķi, viņš ar cieņu atbild pat uz provokatīviem un visdīvainākajiem jautājumiem,» – tā Čepāne. Vēl viņai atmiņā iespiedies Levita darba kabinets – viss bijis vienās grāmatās tā, ka līdz rakstāmgaldam vedusi taču.

Levits par savu būtiskāko veikumu un savilņojošāko dzīves brīdi sauc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu deklarācijas pieņemšanu 1990. gada 4. maijā. Viņš ir viens no tās līdzautoriem. Jau 1985. gadā vairākās intervijās teica, ka Latvija būs neatkarīga pēc pieciem vai desmit gadiem. Daudzi tobrīd domāja, ka tā gribētos gan, bet pārliecības nebija. «Egilam – bija,» saka kādreizējā Latvijas Tautas frontes informācijas centra vadītāja Sarmīte Ēlerte. Ar Levitu viņa iepazinās 1990. gadā Vaives dzirnavās, LTF sapulcē. Fronte bija uzvarējusi vēlēšanās, un vajadzēja ķerties

«Stresu es pazīstu, taču neizjūtu tik spēcīgi kā citi»

pie valsts pārvaldīšanas. Levits pārliecināja frontiniekus, ka jāatjauno pirmskara *de iure* pastāvošā Latvija – ka tā nebūs jaunradīta valsts. «Egils bija gatavs darīt visu. Viņš vienmēr piedalījies Latvijas uzlabošanā dažādos svarīgos virzienos un izdarījis ļoti daudz. Jo viņš ļoti mil Latviju,» – tā Ēlerte. Levitam pieder termins «valstsgriba», un viņš regulāri atgādinot, ka Latvija ir nacionāla valsts. «Un tas nenozīmē lēkt pāri ugunskuram Ligo vakarā, bet gan nacionālu un demokrātisku valsti.»

LATVIEŠI IR INTROVERTI

Ja nu kaut kas Levitu var sadusmot, tad tā ir «kaitīga muļķība par valsts vai sabiedrības

izpratni», saka Ēlerte. Tāpēc viņš allaž bijis gatavs nākt talkā. Par tieslietu ministru Levits kļuva 1993. gadā, kad viņu 5. Saeimā ievēlēja no *Latvijas ceļa* saraksta. Vēlāk bija Latvijas vēstnieks Vācijā, Austrijā, Ungārijā un Šveicē. No 1995. gada – Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnesis, bet kopš 2004. gada strādā Eiropas Savienības Tiesā.

Jau 2007. gadā Egilam Levitam piedāvāja kandidēt uz Valsts prezidenta amatu, taču viņš tam piekrita tikai 2015. gadā. Toreiz ievēlēja Raimonu Vējoni. «Es taču zināju, ka nebūšu, – tur jau viss bija skaidrs,» atceras Levits. Vaicāts, vai bija kādreiz iedomājies, ka būs prezidents, viņš saka: «Nekad, izņemot šogad.» Pirms pāris mēnešiem, kad tika izvirzīta Levita kandidatūra, viņš spēja sevi iztēloties amatā, taču labprāt būtu turpinājis arī iepriekšējo darbu. «Savas domas par Latviju esmu teicis jau iepriekš, esmu ņemts vērā un bijis sadzirdams. Tagad manis teiktajam būs cits skaļums. Ja nebūtu ievēlēts, es turpinātu teikt to pašu.»

Ilma Čepāne uzskata, ka Levits būs labs prezidents un vienīgās bažas ir par to, ka tik sadrumstalotā politiskajā vidē varētu būt grūti ietekmēt procesus.

Otrā – var nepiepildīties lielās sabiedrības cerības, ka jaunais prezidents «sakārtos» valsti, taču «saskaņā ar Satversmi nav «stingrās rokas» tiesību ieviest te kārtību, demokrātija nav pašsaprotama lieta, tāpēc cilvēkiem arī pašiem jāpiedalās tās stiprināšanā».

Jaunajā amatā Levitu neapmierina tikai viens – pārāk hermētiskā apsardze. «Gribētu normāli ieiet kafejnīcā vai tirgū, parunāties ar cilvēkiem.» Kustēties brīvāk, jo prezidentam ļoti patīk staigāt. Dzīvojot Luksemburgā, kājām izstaigājis gandrīz visu pilsētu. «Staigāšana atbrīvo domas, un tā labāk var uzsūkt sevi apkārtnei. Redzēs, kā būs ar šovasar plānoto pārgājienu, vai tiešām apsargi sekos,» viņš saka. Katru vasaru Levitu ģimene pa Latviju kājām noiet aptuveni 25 kilometrus. Šogad plānots gar Daugavas lokiem posmā Naujene–Krāslava. Latgale ir sievas mammas dzimtā

Tiekoties ar pāvestu Jāni Pāvilu II

«Lai arī prezidents draugu un paziņu lokā mēdz jokot, ka nekas nav briesmīgāks kā ar iniciatīvu apveltīti muļķi, viņš ar cieņu atbild pat uz provokatīviem un visdīvainākajiem jautājumiem»

puse. «Latvija ir fantastiska! Viena no skaistākajām zemēm pasaulē, tā atbilst visiem antropoloģiskajiem priekšnosacījumiem: nav par karstu, nav par aukstu, un cilvēks var atrast dzīvei nepieciešamo pārtikai,» saka Levits. Piemēram, Dienvideiropa esot izdegusi un pelēka, turpretī Latvija – zaļa. Maz apdzīvota, lai arī pēc teritorijas esot tikpat liela kā Bangladeša, kurā dzīvo 160 miljoni. Sevi prezidents dēvē par kurzemnieku, lai arī senči nāk no Auces. «Esmu Kurzemes patriots.» Viņš paskaidro arī, kāpēc – tā bija valsts 225 gadus, tātad ilgāk nekā patlaban Latvija. Kurzeme esot mūsu valstiskuma vēsturisks pamats.

Un kādi viņam šķiet latvieši? Mēģinot precīzi formulēt atbildi, Levits piemin

Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnesis 1998. gadā

Lavijas reklāmu Londonas grāmatu tirgū par introvertu latvieti – tā bijusi trāpīga. «Latvietis ir gudrs, apdomīgs, nepārsteidzas un introverts. Maz komunicē. Kaimiņam jābūt tik tālu, lai neredz māju un neskatās pa logu iekšā.» Reizēm Levitu pārsteidzot tas, ka cilvēki Rīgā nepazīst cits citu, blakus dzīvojot. Protams, arī viņā pašā ir introvertums, kas izpaužas vēlmē staigāt vienam vai divatā ar sievu, sarunājoties vai tikpat labi arī klusējot.

Vienīgā reizē, kad mūsu sarunas laikā prezidents nedaudz sarauc pieri, – izdzirdot manu skeptisko: «Nedomāju, ka jūs ļoti pazīstat latviešus, jo ilgi esat bijis prom Vācijā, Luksemburgā, Strasbūrā.» – «Ko nozīmē prom? Es vienmēr mentāli esmu bijis Latvijā. Fiziskā uzturēšanās vieta šobrīd nav tik būtiska. Arī šeit ir daudz tādu cilvēku, kuru ķermenis atrodas Latvijā, bet viņi dzīvo citā informatīvajā telpā.»

Sarunas laikā jūtams, ka prezidents grib sakārtot valsti. Trīsdesmit gadus pēc neatkarības būtu jāsavēlk izdarīto darbu bilance. Lai arī no ļoti zemas pozīcijas kā okupēta valsts esam kļuvuši par Eiropas Savienības dalībvalsti un sasniegumu ir daudz, esot jāpaskatās uz tiem darbiem, kas sen nav izdarīti. Vai nu pietrūcis gribas, vai nostrādājis latviskais introvertums, taču beidzot jāsaņemamas un šie darbi vienkārši jāizdara. «Latvija ir viegli menedžējama valsts, jo ir neliela – no problēmas apzināšanas līdz risināšanai ceļš ir īss. Mums vajadzētu to izmantot.» Levitu sāpina izredžu nevienlīdzība – bērnam piedzimstot, bieži vien jau ir nojaušama viņa nākotne. Piedzimstot sociāli zemāka slāņa ģimenē, pastāv maza varbūtība tikt pie labas izglītības. «Valsts uzdevums būtu panākt, lai izredzes ir vienādas, nevis cilvēki vienādi.»

OLAS VARU!

Viņš daudz neatšķiras darbā un privātajā dzīvē. To par Levitu saka tie, kuri pazīst tuvāk. «Viņš neizliekas,» saka premjers Krišjānis Kariņš. Prezidentam arī esot apbrīnojama spēja ieklausīties cilvēkos. Sarunāties. Kad Levitam pašam vajag uzklaušānu? Kad dzīvē bijis smagi? «Pats jau ar sevi tieku galā. Grūtāk, kad tuviem cilvēkiem ir grūti.» Ar to viņš domā savu un sievas vecāku aiziešanu.

Levits ir kreillis. Pa Luksemburgu brauca ar nelielu *Toyota Yaris*, jo «kam man vilkt aiz sevis divus tūkstošus tonnu». Mājdzīvnieku nav jau sen, bet agrāk bijuši truši. «Kā Zatlēram,» smejas Levits. Patīk lasīt, patīk klasiskā mūzika.

Levita sieva ir ginekoloģe, bērni dzīvo ārzemēs, taču brīvdienās cenšas būt Latvijā. Dēls Linards patlaban iziet rezidentūru Vācijā, bijis praksē Bērnu slimnīcā Rīgā un nākotnē vēlas darboties bērnu psihiatrijā. Meita Indra studējusi vides zinātni un strādā starptautiskā organizācijā, kas gatavo vides projektus pasaules lielajām pilsētām, kurās dzīvo vismaz pieci

Ar sievu Andru

Ar meitu Indru 2018. gada Dziesmusvētkos

miljoni cilvēku, – Ķīnā, Amerikā, Indijā, Āfrikā. Indra ir tā, kura mājās raugās, lai vecāki dzīvotu saskaņā ar dabu un būtu atbildīgi pret vidi. Vai valkājat arī apģērbu līdz pēdējam, lai ir īsts *zero waste*? «Tik traki nav,» smejas Levits. Mājas virtuvē pie plīts prezidentu var redzēt reti. «Olas es varu izvārit. Pat uzcept!» viņš smejas.

Kad saruna beigusies, pamanu uz prezidenta galda Beātes Rosleres grāmatu vācu valodā *Autonomie*. Levits to lasa, jo vēlas uzzināt vairāk par cilvēka autonomiju. «Cilvēkam pašam šķiet, ka rikojas saskaņā

ar savu gribu, taču tā iepriekš ir manipulēta. Grūti ir atpazīt, kur sākas autentiskā griba un kur manipulētā. Saglabāt cilvēku autonomiju ir izaicinājums daudzām demokrātiskām valstīm. Jo īpaši šobrīd, kad vairāk nekā līdz šim jādodomā par to, cik atbildīgi izturēties pret brīvību.»

Tikmēr pili ieripinājusi liela kūka, un visi gaiteni smaržo pēc cukura – Pareizticīgo baznīcas metropolīta dāvana prezidentam dzimšanas dienā, kas ir 30. jūnijā. «Mmmmm!» Levits saldi nosaka, to pasmaržojis. Saldumi viņam garšo. ●